

Nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelés

Feladatgyűjtemény 5. osztály

Átdolgozott kiadás

DR. PÉCSI JÁNOS
DR. MAGYI JÓZSEF
BALOGHNE DR. SZÖLÖSI JULIANNÁ
BIRALTAK

AS ÁTDOLGOZOTT KIADÁST SZERKEZTETTE:
TAKÁCS EDIT

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

ISBN 978-96-1-0-00000-0

ALKOTÓSZERKESZTŐ
ZSOLNAI JÓZSEF

ÍRTÁK
CSIZMAZIA SÁNDOR
CSIZMAZIA SÁNDORNÉ
FARKAS JULIANNA
LIZAKOVSZKY ÉVA
MONORINÉ PAPP SAROLTA
OROSZ ZSUZSA
SÁRDI EDIT

BÍRÁLTÁK
BALOGHNÉ DR. ZSOLDOS JULIANNA
DR. NAGY J. JÓZSEF
DR. PESTI JÁNOS

AZ ÁTDOLGOZOTT KIADÁST SZERKESZTETTE:
TAKÁCS EDIT

ISBN 963 19 0911 5

Kommunikáció

A néma olvasással történő szövegfeldolgozás tanítása

Megjegyzés:

Az alábbi feladatokkal a néma olvasással történő szövegfeldolgozás tevékenységeihez kívánunk segítséget nyújtani. Az egyik részük feladatmintának tekinthető. A másik részük utasításba adott lépéssorként alkalmas az olvasói szokások gyakorlására. A feladatok a *Könyv a könyvről* című olvasókönyv 5–6. osztályban feldolgozandó szövegeihez készültek.

A szöveg áttekintése cím, ábrák, ábraleírások alapján. Kérdés a témáról

1. Lapozzatok az olvasókönyvetek 8. oldalára! Olvassátok el a szöveg címét! Nézzétek meg a képet és a képmagyarázatot! Miről szólhat a szöveg? Húzzátok alá a részletesebb címek közül azt, amelyiket alcímül választanátok!

Az égetett cserép mintázata

Az anyag formálhatósága

Ókori ékírásos agyagtáblák

Régészeti ásatások

2. Nyissátok ki az olvasókönyveteket a 24. oldalon! A szöveg a pergamenről szól. Nézzétek meg a szöveghez tartozó képeket, olvassátok el a képmagyarázatokat! Ezek alapján tudnátok-e választ adni a következő kérdésekre? Ha igen,

Írjátok le annak a kérdésnek a betűjelét, amelyikre ismeritek a választ!

- a) Miből készül a pergamen?
- b) Honnan kapta a pergamen a nevét?
- c) Mi a kódex?
- d) Hogyan sokszorosították a kódexet?
- e) Mit nevezünk armáriumnak?

3. Nyissátok ki az olvasókönyveteket a 30. oldalon! Olvassátok el a címet, nézzétek meg a képet! Mielőtt elolvasnátok a szöveget, válasszátok ki a feltételezett témák közül azokat, amelyekről szó lehet a szövegben!

a kódexmásolásról
a könyvnyomtatás feltalálójáról
a könyvnyomtatás kezdetéről
a miniatúrák készítéséről

4. Olvasókönyvetek 30–33. oldalain Gutenberg Jánosról olvashattok. Mit tudtok a név viselőjéről? Milyen információt vártok még a szövegből? Mondjátok el!
5. Lapozzatok az olvasókönyvetek *Ősnyomtatványok* című szövegrészletéhez! (Ok.: 33. oldal.) Nézzétek meg a képeket, olvassátok el a képek címét! Miről szólhat a szöveg? Mondjátok el!
6. Mátyás király budai könyvtáráról olvashattok az olvasókönyvetek 33–36. oldalain. Mit tudtok a Bibliotheca Corvinianáról? Mondjátok el azt is, milyen új információt vártok a szövegtől!
7. Olvasókönyvetek 37. oldalán a cím, a képek, a képleírások alapján állapítsátok meg, miről lesz szó a szövegben! Milyen információt vártok? Mondjátok el!

8. Lapozzatok az olvasókönyv 45–46. oldalaira! Olvassátok el a címet, nézzétek meg a képeket! A cím, a képek és a képmagyarázatok alapján döntsétek el, hogy feltevésetek szerint miről szólhat a szöveg! Az alábbiak közül melyiket választanátok alcímül?

A könyvkiadók feladatköre
Hazánk legfontosabb könyvkiadó vállalatai
A könyvkiadás feltételei hazánkban

9. Az olvasókönyv 48–50. oldalain a cím, az ábrák és az ábraaláírások alapján válasszátok ki a feltételezett témák közül azokat, amelyekről szó lehet a szövegben!

– a könyv formájának tervezéséről
– a könyv lektorálásáról
– a könyvben szereplő betűformákról
– a könyv gyártásában részt vevők munkaköréről

10. Nyissátok ki az olvasókönyvet az 52–53. oldalain! Nézzétek meg a képeket! Tekintsétek át a szöveget! Olvassátok el a kiemeléseket! Várhatóan miről lesz szó a szövegben? Fogalmazzátok meg! Olvastatok-e könyvet a papírgyártásról?

11. Vegyétek a kezetekbe Tevan Andor *A könyv évezredes útja* (Bp. 1973. Gondolat) című könyvét! Lapozzatok a tartalomjegyzékhez! Olvastatok-e már hasonló témájú könyvet? Nézzetek bele a könyvbe! Olvassátok el a fejezetcímeket, a képaláírásokat! Milyen információkat, ismereteket vártok a könyv elolvasásától? Mondjátok el!

Adatkeresés

1. Lapozzatok az olvasókönyvetek *Sztélék* című szövegéhez! (Ok.: 17. oldal.) Csak az adatokat s a hozzájuk kapcsolódó szövegkörnyezetet olvassátok el! Írjátok be a hiányzó adatokat!

A törvénykönyv _____ magas kőoszlop.

Felső részén egy dombormű a napistent és az igazság istenét

ábrázolja. Nevük: _____

A kő felületének többi részét _____ hasáiban

ékírók szöveg foglalja el. Ezek a király _____.

2. Az alábbi állításokat az olvasókönyvetek *Az alexandriai könyvtár* című fejezetéből írtuk ki. (Ok.: 22–23. oldal.) Egy-egy tévesen leírt szó vagy adat miatt hamisak. Keressétek meg a szövegben is e mondatokat! Javítsátok ki a hibákat!

Az ókor első jelentős közkönyvtárát Ptolemaiosz létesítette az időszámítás előtti V. század fordulóján.

A könyvtárban közel 59 ezer papirusztekercset őriztek.

A korai tekercsek hosszúsága átlagosan 25 m volt.

A tekercs mindkét oldalán írás található.

3. Keressétek meg a pergamenről szóló szövegrészt az olvasókönyvetekben! (Ok.: 24–25. oldal.) Húzzátok alá a kérdésekre felelő szavakat vagy számokat a szövegben! Igyekeztek minél rövidebb idő alatt elvégezni a feladatot!

Mikorra tehető a pergamen előtérbe kerülése a papirusszal szemben?

Mik közé fűzték a kódex lapjait?

Egy 600 oldalas kötethez mennyi bőrre volt szükség?

Kik másolták a kódexeket?

Hol őrizték a kódexeket?

4. Lapozzatok az olvasókönyvnek *A papír* című szövegrészetéhez! (Ok.: 29. oldal.) Húzzátok alá a kérdésekre felelő szavakat vagy számokat a szövegben! Válogató olvasással dolgozzatok!

A kínaiak hányadik századtól kezdték gyártani a papírt?

Kinek a közvetítésével került Európába a papír?

Miért válhatott tömegcikké a papír?

A kódexek ládáokban való tárolását milyen célszerűbb elhelyezési mód váltotta fel?

Mi jelentette a kézírásos és a nyomtatott könyvek közötti átmenetet?

5. Nyissátok ki az olvasókönyvet a 32. oldalon! Gutenberg Jánosról olvashattok. Munkásságából és az életéből emeltünk ki néhány mozzanatot. Keressétek meg az adatokat a szövegben!

Az ország és a város neve, ahol a könyvnyomtatás megszüle-

tett: _____

Gutenberg János munkatársainak a neve a könyvnyomtatás

kezdetén: _____

A betűformák neve: _____

A Gutenberg által nyomtatott könyv neve: _____

6. Lapozzatok az olvasókönyv *Ősnyomtatványok* című szövegrészetéhez! (Ok.: 33. oldal.) Olvassátok el! Keretezzétek be a könyvnyomtatás elterjedésének időpontjait! Húzzátok alá azokat a városneveket, ahol nyomdákat alapítottak!

7. Olvassátok el a *Nyomdászat a XVI. században* című szöveget! (Ok.: 37–38. oldal.) Keressétek meg a magyar nyomdák

helyére utaló helységneveket! Keretezzétek be a szövegben!

8. Nyissátok ki az olvasókönyvet a 38. oldalon! Misztótfalusi Kis Miklós munkásságából és életéből emeltünk ki néhány mozzanatot. Keressétek meg, és húzzátok alá a szövegben az adatokat!

Misztótfalusi Kis Miklós születési adatai: _____

Foglalkozása: _____

Hollandiába utazásának időpontja: _____

A nyomdásztanulóként eltöltött évek száma: _____

Az általa megjelentetett könyvek címe: _____

Kolozsvárra telepedésének időpontja: _____

Nyomdásztevékenységének értékei: _____

9. Az olvasókönyv 47. oldalán a kézirat-előkészítő munkálatairól olvashattok. Húzzátok alá azoknak a szakembereknek a foglalkozását, akik a kézirat tartalmi előkészítését végzik!

Lényegkiemelés, témamegállapítás

1. Keressétek meg *Az alexandriai könyvtár* című szövegrészletet az olvasókönyvben! (Ok.: 22–23. oldal.) Jelöljétek sorszámmal a bekezdéseket! Olvassátok el őket! Hányadik bekezdésbe tartoznak a témák? Írjátok be a négyzetekbe!

A papirusztekercsek kezelése és olvasásuk

- Az első közkönyvtár Alexandriában*
- A könyvtárban őrzött papirusztekercsek mennyisége és méretei*
- A papirusztekercsek tárolási módja*
- A könyvkereskedés; könyvmásoló műhelyek*
- A papirusztekercsek állagának megóvása*
- Az alexandriai könyvtár pusztulása, fennmaradt másolt példányok*
- A könyvtárnokok munkája*

2. Lapozzatok *A papír* címhez az olvasókönyvekben! (Ok.: 29. oldal.) Sorszámozzátok a bekezdéseket! Kiírtuk a témákat. Rendezzétek sorrendbe!

- _____ *Fametszetszerű nyomatok*
- _____ *A papírgyártás kezdete, elterjedése*
- _____ *A papír anyaga, tulajdonsága*
- _____ *A könyvek tárolási módjai*

3. Az *Ősnyomtatványok* című olvasmányban (Ok.: 33. oldal) melyik bekezdés foglalkozik

a nyomdák létesítésével,
a könyvek tárolási formáival,
az ősnyomtatványok szerkezetével?

Írjátok le a sorszámát! Húzzátok alá a bekezdések témáihoz tartozó lényeges kijelentéseket a szövegben!

4. Keressétek meg *A klisékészítés kialakulása* című szöveget! (Ok.: 40. oldal.) Melyik bekezdésben van szó

*a képkészítés sokszorosításának kezdeteiről,
a klisé meghatározásáról,
a fénymásolással készülő kliséről,
a gazdaságosabb képsokszorosító eljárásról,
Carré rézvésnők képsokszorosító újításáról?*

5. Keressétek meg *A könyvkereskedelem alakulása* című szöveget! (Ok.: 44. oldal.) Olvassátok el! Mi a bekezdés témája? Adjatok címet az egyes bekezdéseknek! Húzzátok alá a szövegben a lényeges kijelentéseket!

Jegyzetelés

1. A táblán (írásvetítőn) látható jegyzet *A pergamen* című szövegből készült. (Ok.: 24–25. oldal.) A jegyzet pontjainak sorrendje nem egyezik a bekezdések sorszámaival. Keressétek meg az olvasókönyvekben! Olvassátok el! Írjátok le a bekezdések sorrendjét!

A pergamen

(jegyzet)

- kódex = lapozható, fűzött, kemény táblás könyv
- papirusz helyett pergamen a könyvkészítésben
– Kr. e. V., IV. század
– pergamen = állatbőrből készült íróhártya
- kezdetben a papiruszt is tekercselték
– pergamenlapok csak följegyzésre voltak használatosak
– egybekötött lapok – a rómaiak találmánya
– kódexforma megszületése
- kódexforma általánossá válása Európában

- kézzel íródtak
 - másoló szerzetesek
5. – a pergamenkódex költséges
– 600 oldalas kötet – 3000 db bőrből
– időigényes
– a lapoknak mindkét oldalára írtak
– 30 tekercs írásanyag is ráférhet
– használata könnyebb
6. – a kódexek kevés példányban készültek
– őrzésük kolostorokban, templomokban
– armárium = zárható ajtajú szekrény

2. Az alábbi jegyzet *A Bibliotheca Corviniana* című szövegből való. (Ok.: 33–34. oldal.) A jegyzet nem tagolódik bekezdésekre. Keressétek meg az olvasókönyvben a fenti címet! Olvassátok el a szöveget! Tagoljátok a jegyzetet bekezdésekre! Írjátok le!

A Bibliotheca Corviniana

(jegyzet)

- Mátyás király budai könyvtára
- a XV. század egyik legnagyobb könyvgyűjteménye
- a könyvtárteremben: faragott polcok
- polchoz láncolt könyvek
- díszítés: bőr-, bársony-, selyemkötés
- kapcsok: aranyból, ezüstből
- hollós címer a könyveken
- a könyvgyűjteményben volt: kéziratos kódex
nyomtatott könyv
sokféle tudományághoz tartozó könyv
ritka kézirat
görög szövegű könyv

- Mátyás halála után a corvinák külföldre kerültek
- jelenleg 47 corvina van Magyarországon

3. Jegyzetet készítettünk *A könyvkötészet fejlődése* című szövegből. (Ok.: 43–44. oldal.) Nem tagoltuk bekezdésekre. A szöveg alapján szakaszoljátok és írjátok le a jegyzetet! Ha szükséges, egészítsétek ki!

A könyvkötészet fejlődése

(jegyzet)

- kvaterna: kéziratos kódexek a IV–V. században, bőrszíjra fűzött lapok
- a könyv őse: bőrrel bevont fatáblás kvaterna
- táblák: tölgyfából, hársfából
- díszítés bőrmetszéssel
- új stílus a Corvin-kötésű könyv
- kiadói kötések
- gépesített könyvkötészet a XIX. századtól
- az első vágógép: Franciaország 1837
- a hajtógatógép feltalálása: 1849
- az ívek gép által történő fűzése 1871-től

4. Olvassátok el a Misztótfalusi Kis Miklós életéről szóló szöveget az olvasókönyvekben! (Ok.: 38. oldal.)
Készítsetek jegyzetet!
Karikázzátok be a bekezdésekben található adatokat, neveket!
Húzzátok alá a szakaszok tételmondatát, lényeges kijelentéseit, kulcsszavait!
Írjátok le! Fogalmazzátok át, tömörítsétek! A jegyzet tükrözze a szöveg szerkezetét, lényeges információit!

5. Jegyzeteljétek ki *A kéziratok lektorálása, szerkesztése* című szöveget! (Ok.: 46–47. oldal.)

Húzzátok alá a bekezdések tételmondatát, lényeges kijelentéseit, kulcsszavait, a fontosabb adatokat!

Írjátok le! Tömörítsétek! Nem szükséges, hogy teljes mondatokat tartalmazzon a jegyzet.

6. Készítsetek jegyzetet az olvasókönyv egyik szövegrészletéből! Keressétek a lényegét, fogalmazatok röviden, de a jegyzet mégis tartalmazza a lényeges információkat! Jelezzétek a bekezdéseket is!

Lexikonhasználat olvasás közben

1. A táblán (írásvetítőn) szavakat láttok. Az olvasókönyv 24–25. oldalairól írtuk ki. Keressétek meg a szövegben is! Közülük csak azt húzzátok alá, amelynek a jelentését nem ismeritek! Próbáljátok a szöveggörnyezetből kikövetkeztetni. Ha ez így nem sikerül, használjátok a lexikont (szótárat)!

pergamen	tekercs
papirusz	kolostor
kódex	armárium

2. Idegen eredetű szavakat írtunk ki az olvasókönyv 40. oldaláról. Mi a jelentésük a szöveggörnyezet alapján? Elgondolásaitokat ellenőrizzétek az *Idegen szavak és kifejezések szótára* segítségével!

klisé
illusztráció

3. Mit jelentenek az alábbi szavak, kifejezések? Következtessetek a jelentésükre a szöveggörnyezetből! Keretezzétek be a jelentést pontosító szövegrészletet az olvasókönyv 43. oldalán! Lexikon alapján is tájékozódhattok a kérdéses szavak jelentéséről.

kvaterna
bőrmetszés
kontúrvonal
Corvin-kötés

4. Idegen eredetű szavakat írtunk ki *A nyomdabetűk olvashatósága* című szövegből. (Ok.: 52–53. oldal.) Mit jelenthetnek? Fogalmazzátok meg a szöveggörnyezet segítségével! Ha nem sikerül, nézzétek meg a szótárban is! Írjátok a szavak fölé, hányadik szótári jelentésben szerepelnek a szövegben!

tipográfus
klasszicista
lineáris
kontraszt
funkció

5. Olvassátok el az olvasókönyvek egyik szövegét! Húzzátok alá az ismeretlen jelentésű szavakat! Ha a szöveggörnyezet nem segít a megértésükben, nézzétek meg valamelyik szótárban a jelentésüket! Írjátok a szavak fölé, hányadik jelentésben szerepelnek a szövegben!

A szövegértést és a szövegreprodukálást segítő olvasói szokások és képességek

1. – Nyissátok ki a *Könyv a könyvről* című olvasókönyveteket az egyik fejezet címénél!
- Olvassátok el a címet! Nézzétek meg a szöveghez tartozó képeket, ábramagyarázatokat! Mivel foglalkozhat a szöveg, mi a témája?
 - Készítsetek jegyzetet! Húzzátok alá a fontosabb adatokat, a lényeges kijelentéseket! Jegyezzétek le! Fogalmazzátok át; tömörítsetek!

A többi bekezdésről is készítenek jegyzetet, s az tükrözze a szöveg szerkezetét, lényegét! Az érdekes tudnivalókat nem kell részletesen kijegyzetelnetek. Elég, ha zárójelbe téve leírjátok a kulcsszavakat.

- Ha szükséges, használjatok szótárt, lexikont, vagy kérdezzétek meg az ismeretlen szavak jelentését!
- Nézzétek át az elkészült jegyzetet! (Javítsátok helyesírási szempontból is!) Gondolatban egészítsétek ki szöveggé! Olvassátok el ismét a szöveget a könyvből! Az aláhúzott lényegre, a megjegyzendő szövegrészletre összpontosítsatok!

Mondjátok el, milyen ismeretet tartalmaz a szöveg! Használjátok a jegyzetet! Szövegalkotásotok ne legyen szó szerinti tartalomelmondás!

Megjegyzés:

Az olvasókönyv ismeretterjesztő leírásai alkalmasak az olvasói szokások gyakorlására. Nem feltétlenül szükséges az olvasókönyv minden szövegét hasonló módon és részletességgel feldolgozni. Ahhoz viszont, hogy a tanulók tudjanak majd önállóan szöveget feldolgozni, és válják az szokásukká, a tanárnak sokszor kell mintát adnia, s ütemezve irányítania a szövegek feldolgozását.

2. – Vegyetek le a polcra egy-egy ismeretterjesztő könyvet!
- Nyissátok ki a belső címlapon! Nézzétek meg a könyv adatait, tartalomjegyzékét! Olvassátok el a fűlszövegét! Lapozzatok bele! Következtessetek a témájára! Olvassátok-e az egyes könyvek témáihoz hasonló könyveket? Eddigi ismereteitek alapján mit tudtok már a témáról? Melyik könyvet választanátok elolvasásra? Miért?
 - Készítsetek feljegyzést! Fejezetenként dolgozzátok fel a könyvet! Ha szükséges, használjatok szótárt, lexikont!

A jegyzet tartalmazza a fejezetek lényeges adatait! Ha cselekményes a könyv, említsétek meg benne röviden a legfontosabb eseményeket, a fejezetek tartalmának lényegét! Tömörítsetek! A jegyzet tükrözze a könyv szerkezetét!

– Olvassátok el a jegyzetet! (Ellenőrizzétek helyesírási szempontból is!)

Próbáljátok megjegyezni a kijegyzetelt lényeget!

Bizonyára sok új ismerethez jutottatok. Mondjátok el, miről olvastatok!

Megjegyzés:

Az ismeretterjesztő könyvek feldolgozásához a fent javasolt minta nem egy órán és nem csak a tanítási órán gyakorolható feladat. A könyv szerkezete, terjedelme, s az egyes tanulók szövegfeldolgozási üteme határozza meg a feladatvégzés gyorsaságát. Jó, ha a tanár a készülő jegyzeteket figyelemmel kíséri, s többször tájékozódik az ismeretelsajátításról is.

Fogalommal végzett műveletek (felosztás, meghatározás)

1. Olvassátok el az olvasókönyv 41–43. oldalain lévő szöveget! Az információk alapján írjátok le a felosztás tagjait!

A nyomtatás aszerint, hogy milyen eljárással kerül a festék a nyomdatermékre, lehet _____
(mély, sík, ofszet, rotációs)

2. Készítsétek el a felosztás tagjait az olvasókönyv 43–44. oldalain található szöveg alapján!

A corvinák aszerint, hogy milyen anyagból kötötték őket, lehettek

(bőr-, bársony-, selyemkötésű kódexek)

3. Írjátok le a felosztás tagjait! Segítenek az olvasókönyv 45–46. oldalai.

A könyvkiadók közül az ifjúsági könyvek kiadásával foglalkozik:

(Móra Ferenc Könyvkiadó, Nemzeti Tankönyvkiadó)

4. Az olvasókönyv 12. oldala alapján következtessetek a meghatározott fogalomra!

A _____ olyan csodás történet, amely isteni lényekről, hősökről és az ősidők eseményeiről szól.

(mítosz)

5. Olvassátok el az olvasókönyv 24–25. oldalain lévő szöveget! Egészítsétek ki a meghatározásokat a meghatározott fogalommal!

a) A _____ olyan könyv, amelyet kézzel írtak.
(kódex)

b) A _____ olyan íróhártya, amelyet állatbőrből készítették.
(pergamen)

c) Az _____ zárható szekrény, amelyet könyvek tárolására használtak.
(armárium)

6. Az olvasókönyvetek 29. oldala alapján egészítsétek ki a meghatározást a meghatározott fogalommal!